

Nowy inkunabuł w zbiorach Książnicy Cieszyńskiej

Data publikacji: 24.02.2025 14:08

Zidentyfikowano nowy inkunabuł w cieszyńskiej Książnicy. To dzieło dominikańskiego kaznodziei Johannes Herolta z końca XV wieku. Dotychczas w polskich zbiorach znajdowały się tylko trzy egzemplarze tego dzieła.

Herolt, Johann : Sermones Discipuli de tempore et de sanctis cum Promptuaria exemplorum et de Beata Virgine.- Basel : Johann Amerbach, 1482 – fragmenty zidentyfikowanego inkunabułu – stan przed konserwacją, fot. Książnica Cieszyńska/FB

Inkunabuł, czyli wczesny druk

Inkunabuł to druk powstały między wynalezieniem druku (ok. 1450 r.) a końcem XV wieku.

- **Główną cechą tych najstarszych publikacji była technika druku, polegająca na odbijaniu tekstu na papierze lub pergaminie za pomocą ruchomych metalowych czcionek, przy użyciu ręcznej prasy drukarskiej** – tłumaczy Jolanta Sztuchlik, Kierownik Działu Zbiorów Specjalnych Książnicy Cieszyńskiej w poście poświęconym inkunabułowi na profilu [Książnicy Cieszyńskiej](#) na Facebooku.

Unikatowe odkrycie

Podczas digitalizacji zbiorów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Książnicy Cieszyńskiej zidentyfikowano nowy inkunabuł. Znalaziono go w wiązce APTL 037, zawierającej fragmenty książek i czasopism poddanych digitalizacji w 2024 roku w ramach projektu dofinansowanego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **We wczesnym okresie książki drukowane nie miały jeszcze kart tytułowych. Informacje o autorze, tytule dzieła, miejscu druku, nazwisku drukarza lub nakładcy oraz dacie powstania zamieszczano na końcu tekstu, w tzw. kolofonie. Te same dane, w skróconej formie, umieszczano również na początku i końcu poszczególnych części druku w postaci krótkich formuł, zwanych incipitami i explicitami** – wyjaśnia Jolanta Sztuchlik, która dokonała identyfikacji, właśnie dzięki tym informacjom.

Identyfikacja dzięki wyszukiwarce Google

Identyfikacja zdefektowanego inkunabułu składającego się tylko z 27 luźnych kart formatu folio rozpoczęła się od ich dokładnego przeglądu w celu wytypowania stron zawierających informacje mogące pomóc w ustaleniu tytułu i autora dzieła.

- **Na jednej z kart znajdował się tzw. explicit, czyli formuła zawierająca końcowe słowa tekstu o następującej treści: „Sermones discipuli de sctis finiunt”. Nie był to jednak koniec całego dzieła, lecz tylko jednej z jego części. Następnie, wykorzystując wyszukiwanie obrazem w Internecie, zdigitalizowaną stronę przesłano do wyszukiwarki Google, co przyniosło sześćdziesiąt wyników przedstawiających obrazy różnych druków i jednego rękopisu dostępnych w bibliotekach cyfrowych, głównie w Europie i Ameryce Północnej.**

Wytypowano wśród nich cyfrową wersję jednego druku pochodzącego z Zentralbibliothek w Zurychu, zamieszczoną na platformie e-rara, gromadzącej zasób cyfrowy rzadkich książek z bibliotek i innych instytucji szwajcarskich – opisuje Jolanta Sztuchlik.

Czym jest odnaleziony druk?

Składający się z 27 luźnych kart inkunabuł został wydany w 1482 roku w Bazylei i jest to dzieło: „Sermones Discipuli de tempore et de sanctis...” autorstwa dominikańskiego kaznodziei Johannes Herolta.

- **Jego zbiory kazań i przewodników homiletycznych cieszyły się dużą popularnością – początkowo rozpowszechniane w formie rękopisów, a później w postaci drukowanej** – zauważa Sztuchlik.

Dzieło Herolta, jednego z najczęściej drukowanych autorów XV wieku, było szeroko rozpowszechnione w Europie. Dotychczas w polskich zbiorach katalogowano jedynie trzy egzemplarze tej edycji – w Krakowie, Gnieźnie i Lublinie. Fragmenty z Książnicy Cieszyńskiej nie były wcześniej opisane z powodu złego stanu zachowania. Dopiero w 2024 roku, po konserwacji, możliwe stało się ich pełne opracowanie i właściwa identyfikacja.